

ГЕНЕЗА ПСИХОЗАХИСНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ НА ЕТАПІ ПІДЛІТКОВОСТІ: НОРМА І НЕПОВНОСПРАВНІСТЬ

Висвітлено особливості розвитку психологічного захисту в підлітків, зокрема в неповносправних. Здійснено аналіз функціонування психозахисту на підлітковому етапі онтогенезу. Розкрито специфіку застосування копінг-поведінки і механізмів психологічного захисту в підлітків у нормі та з розумовою відсталістю. Встановлено основні типологічні параметри залучення психозахисту в різних життєвих ситуаціях. Наголошено на порівняльному підході у вивченні окресленої проблеми у підлітків за параметром «нормальносправність».

Ключові слова: підлітки, підлітки з розумовою відсталістю, психозахист, копінг-поведінка, механізми психологічного захисту.

Постановка проблеми. В умовах глобальних трансформацій людина інтенсивно зазнає руйнівної дії економічних, соціальних, політичних, національних, екологічних, техногенних і міжособових стресових чинників, що часто мають травмогенний характер і становлять зовнішню загрозу для повноцінного й гармонійного особистісного розвитку.

Негативно й дезадаптивно діючи на психіку людини, вони не лише провокують стани тривоги, депресії, самотності, невпевненості в собі і власному майбутньому, але й призводять до втрати сенсу життя та спричиняють постстресові розлади, практично незворотні деструктивні зміни особистості та її поведінки. Упродовж останніх років істотно збільшилася кількість людей, що вдаються до неконструктивних психологічних захистів у стресових ситуаціях, спостерігається зростання соціальних хвороб, помежових психічних станів, суїцидів та інших соціопатологічних випадків і явищ.

У сутнісному ядрі цього процесу закладена множинність суперечностей між різнорідними компонентами, різноякісними зв'язками, різномодальними поведінковими відтінками, між готовністю особистості до адаптивної і перетворювальної поведінки в нових умовах та інерцією старих способів функціонування, коли змушена долати зовнішні і внутрішні перешкоди, стимулюючи власний саморозвиток.

Стан дослідження. Аналіз ідей психогенезу, активного саморуку, самопобудови особистості і параметрів її життєздійснення,

презентованих у дослідженнях К. Абульханової-Славської, Л. Виготського, В. Давидова, Г. Костюка, О. Леонтєва, С. Максименка та ін., дав підстави стверджувати, що процес опанування зростаючою особистістю методами і прийомами саморозвитку є складним і суперечливим. Найістотнішими умовами його реалізації є свідоме прагнення до рівноваги й гармонії індивіда між собою і навколишнім світом, готовність приймати кардинальні рішення з удосконалення власної особистості, порівнюючи їх із потребами суспільства.

Сучасні сімейне виховання і педагогічна практика опинилися перед проблемою, суть якої полягає в такій базальній суперечності. З одного боку, необхідність оптимізації сімейної та педагогічної взаємодії відповідно до гуманістичних тенденцій культивування вільного й неавторитарного розвитку дитини потребує від дорослих повнішого осмислення закономірностей і загальних тенденцій її психогенезу, визнання її права на авторство побудови свого життєвого шляху і структуризації власного особистісного простору. З іншого боку, існуючі сьогодні посттоталітарні виховні й освітні парадигми, значною мірою засновані на традиційних підходах, згідно з якими дорослі часто вважають своїм правом і навіть обов'язком активне втручання у внутрішній світ підлітка, яке виправдовується «правильністю» виховання. Деструктивними наслідками такі взаємодії виступають крайні прояви загостреного почуття дорослості підлітка, які набувають форм інтенсивного відчуження від педагога й батьків, негативізму, надмірно гіпертрофованого психозахисту, а іноді й асоціальної чи девіантної поведінки.

Стратегіями розвитку особистості є сукупність механізмів подолання, спрямованих на перетворення ситуації, що виникла, або самозміна завдяки залученню механізмів пристосування, спрямованих на адаптацію особистості до певних умов.

Психозахист на підлітковому етапі онтогенезу характеризується домінуванням самозахисних механізмів, що виконують насамперед пристосовну, адаптаційну функцію. Адаптивна спрямованість особистості є основною й визначальною характеристикою психологічного захисту в підлітковому віці та є процесом її самозмін, джерелом яких виступає внутрішньоособистісний конфлікт, результатом якого стає становлення адекватного образу світу і себе. Звичайно, домінуюча роль тут належить процесам поліфундаментального самоусвідомлення, зокрема й самоакцептації як позитивному самостверджувальному отождоженню і прийняттю себе.

Мета статті – розкрити специфіку прояву психозахисту на підлітковому етапі онтогенезу звичайних і неповносправних дітей.

Виклад основних положень. Більшість учених відзначають, що основними психолого-педагогічними умовами розвитку психологічного захисту особистості в підлітковому віці є:

- врахування актуальної ситуації психофізичного (пубертат) і соціального (перехідний статусно-рольовий етап) розвитку крізь призму взаємодії провідного виду діяльності (специфіка спілкування), основних психічних новоутворень (почуття дорослості, творення образу Я, Я-концепції тощо), закономірних явних або латентних криз, підліткових комплексів, сензитивних періодів тощо;
- виважене врахування індивідуально-психологічних особливостей підлітків; безоцінкове прийняття підлітків; створення ситуацій успіху і культивування саморозвитку;
- стимулювання толерантності до критичних життєвих ситуацій; формування навичок регуляції емоційних переживань;
- усвідомлення власного особистісного потенціалу;
- розвиток механізму когнітивного оцінювання ускладнених екзистенційних ситуацій;
- формування критичного ставлення до деструктивних способів поведінки тощо [1; 3; 6].

Системний підхід до розуміння захистів у зв'язку з необхідністю особистості в подоланні дисфункцій власної психіки, зумовлених дією психологічних захистів, є пріоритетним, адже якраз вони підтримують суб'єктивне відчуття цілісності, призводячи водночас до стабілізації внутрішніх неусвідомлюваних суперечностей і знижуючи психологічну захищеність. Загалом дослідження у межах психодинамічної теорії стверджують, що система психологічних захистів особистості має інфантильне підґрунтя і потребує глибинно-психологічного пізнання з метою виокремлення найактуальніших та найвагоміших чинників [3; 6].

Застосування психологічного аналізу комплексу тематичних малюнків найбільше відповідає завданням виявлення системних характеристик захистів людини з огляду на можливість інтеграції вербальної (діалогічної) взаємодії з малюнково-образною продукцією із символічним змістом. Зазначений прийом має психокорекційний ефект у поєднанні з діагностико-дослідницькими цілями [7].

Висвітлюючи феномен психологічного захисту особистості як системне утворення, Н. Шавровська розкриває складні механізми його формування з урахуванням глибинно-психологічної детермінації. Такий підхід дозволив авторці виявити взаємозв'язок між психологічними захистами, умовними цінностями та ідеалізованим «Я» і встановити, що наслідком дії психозахистів є соціально-перцептивні

викривлення. Також істотно розширено уявлення про можливості діагностико-психокорекційної спроможності методу АСПН у пізнанні системних характеристик несвідомої сфери психіки суб'єкта крізь призму феномена психологічних захистів, зокрема розкрито специфіку застосування засобів психоаналізу малюнків для пізнання психозахистів у контексті дослідження базових і периферійних захистів та логіки несвідомого.

Оскільки метод активного соціально-психологічного навчання забезпечує цілісне включення суб'єкта в психокорекційний процес, що відкриває можливості пізнання системної організації психіки, зокрема упорядкованість захисної системи в єдності когнітивних, емоційних, поведінкових складових, то він, на думку дослідниці, є одним із найдоречнішим у вивченні психозахисту [7].

Н. Скиба детально висвітлює низку «проблемних зон» сучасних підлітків, які заслуговують на особливу увагу щодо актуалізації самозахисних зусиль особистості:

- навички і уміння, якими підлітки володіють, не відповідають періоду їх розвитку;
- більшість підлітків не самостійні в проведенні вільного часу й умінні планувати і повноцінно проводити дозвілля;
- не уміють самостійно вирішувати конфлікти, передбачати можливості своїх дій і поведінки з точки зору безпеки;
- не мають постійного друга, постійних обов'язків, трудових доручень;
- рідко активно піклуються про хороший фізичний стан;
- пасивні в набутті знань і умінь, що дають змогу вибирати роботу і працювати згодом за професією;
- переважає ригідність поведінки;
- притаманна недостатня кількість захисних чинників, тобто людей в оточенні підлітка, які його захищають від ризику і невдач, і водночас наявна велика кількість стресогенних чинників.

Ці проблеми підлітків, а також відсутність добре сформованих соціально-позитивних настановлень, чітких ієрархічних стосунків у системі потреб і мотивів актуалізує підсистему стратегій «відходу», яка характеризується тенденцією дітей до дистанціювання від дорослих, що сприймаються ними як загрозові «стимули» або як такі особи, що не сприймають і не розуміють їх. Тому типовою реакцією обирається психозахист [5].

Цікавим ракурсом досліджуваної нами проблематики є аналітичне узгодження взаємозв'язків між інтелектом, механізмами

психологічного захисту і особистісними рисами. У дослідженні Т. Семенової встановлено зв'язок між вираженістю різних механізмів психологічного захисту і рівнем психометричного інтелекту, зокрема констатовано, що середньому рівню інтелекту відповідає більша варіативність у використанні захистів та адаптивніші форми їх прояву. Також дослідницею виокремлено тезу, що інтелект може виступати модератором, який опосередкує взаємозв'язок патернів механізмів психологічного захисту з особистісними рисами. Підтверджено авторське гіпотетичне припущення, згідно з яким кількість і характер взаємозв'язків між показниками механізмів психологічного захисту і особистісними рисами співвідносяться з рівнем розвитку інтелектуальних здібностей. Підкреслено значущу роль аналітико-синтетичних процесів у функціонуванні захистів, відповідно й те, що відмінність захисних механізмів один від одного зумовлена інтелектуальними здібностями.

З уваги на викладені положення, можна вважати, що співвідношення рівня психометричного інтелекту і схильності до використання тих або інших захистів залежить від ефекту їх взаємодії у створенні умов для успішної адаптації особистості, а також від можливості їх співіснування внаслідок того, що окремі захисти потребують певного рівня розвитку аналітико-синтетичних здібностей.

Згідно з концепцією Т. Семенової, рівень розвитку інтелекту виступає тим чинником, який зумовлює адаптивні або дезадаптивні форми прояву механізмів психозахисту людини, тобто інтелект є регулювальником прояву особистісної специфіки й унікальності, чинником, який активно сприяє адаптації. Однак потрібно мати на увазі, що взаємозв'язок рівня психометричного інтелекту і механізмів психологічного захисту має складний, нелінійний характер – найадаптивніші форми захисної поведінки відповідають середньовисокому рівню психометричного інтелекту.

Авторка, здійснивши порівняльний аналіз, стверджує, що для людей з середньонизьким і високим рівнем психометричного інтелекту характерна більша кількість зв'язків захисних механізмів один з одним, а також захисних механізмів з базовими особистісними властивостями. Частотна кількість і характер зв'язків між цими змінними дають підстави стверджувати про менш адаптивні форми захисної поведінки, які властиві середньонизькому і високому рівням психометричного інтелекту [4].

Така констатація лише підтверджує наші теоретичні підходи про важливість сенсорних (субсенсорних) чинників у формуванні самоприйняття та в задіянні особистістю психозахисту, оскільки

когнітивна складова (за концепцією Т. Семенової, високий рівень психометричного інтелекту) не завжди є визначальною компонентою в цих складних (свідомих/несвідомих) процесах.

Розкриття проблеми психозахисту було б неповним без урахування специфіки його прояву в дизонтогенетичній площині, зокрема в життєдіяльності та самоусвідомленні неповносправних людей. Проблема істотно ускладнюється ще й тим, що захисні процеси суто індивідуальні, суб'єктивні, різноманітні і погано піддаються рефлексії, а у випадку з неповносправними дітьми – ще й обтяжені численними чинниками діагностичного, комунікативного, етичного та іншого походження.

Т. Колосова, дослідивши копінг-поведінку і механізми психологічного захисту в підлітків з розумовою відсталістю, відзначає своєрідні відмінності в характері та змісті їхньої копінг-поведінки від аналогічних феноменів у підлітків із нормальним інтелектом. Дослідниця встановила, що у підлітків із розумовою відсталістю частіше, ніж у їх однолітків, які нормально розвиваються, виявляються механізми психологічного захисту, відповідні більш ранньому вікові, а також те, що соціально-психологічна адаптація розумово неповносправних дітей істотно ускладнена внаслідок особливостей їхніх копінг-стратегій і механізмів психозахисту.

Підлітки з розумовою відсталістю набагато частіше вдаються до використання агресивних стратегій поведінки за спроб вирішення проблемних ситуацій, що може бути зумовлено декількома причинами: з одного боку, – їхньою особистісною незрілістю, емоційною нестійкістю, імпульсивністю й розбалансованістю, з іншого, – несприятливою й ускладненою когнітивно-фізичними проблемами соціальною ситуацією розвитку.

Деприваційні та несприятливі соціальні умови виховання таких підлітків призводять до появи в них підвищеної ворожості щодо однолітків і дорослих, емоційної напруженості й нестабільності, відсутності адекватних еталонів поведінки в конфліктній ситуації та помітної нестачі соціальної нормативності [1].

У підлітків із розумовою відсталістю чітко проявляється специфіка використання стратегій захисної поведінки, що полягає як у стереотипності й обмеженому виборі стратегій, так і в переважному використанні деструктивних і непродуктивних психозахисних стратегій. Система механізмів психологічного захисту розумово відсталих підлітків відрізняється недостатньою структурованістю і представлена двома ізольованими тріадами психологічних захистів: *регресія – заперечення – проекція; раціоналізація – витіснення – компенсація.*

Часте використання розумово відсталими підлітками деструктивних поведінкових стратегій, пов'язаних із проявом вербальної і невербальної агресії, знижує їх адаптаційний потенціал. Отож, певна ригідність психоструктури підлітків із розумовою відсталістю та їх уповільненим накопиченням життєвого досвіду проявляється в переважному використанні незначної кількості копінг-стратегій і дій за шаблоном, тому стратегії зміни діяльності, спілкування, розслаблення застосовуються ними рідко, що вносить деструкцію та посилює дезадаптацію. Доволі характерною є обмежена кількість використання інтенсивних копінг-стратегій та їх стереотипність, що може бути пояснено недостатньою пластичністю особистості розумово відсталих підлітків і негативно позначається на їх адаптаційних здібностях і загальній індивідуально-соціальній успішності. Найчастіше проявляються заперечення, проєкція і регресія, а раціоналізація, компенсація та заміщення виникають рідше.

Загальною тенденцією для таких підлітків є прояв захисту за типом проєкції, що характерно для підліткового віку. Водночас у розумово відсталих підлітків найчастіше домінує використання захисних механізмів за типом заперечення і регресії, що властиво вибору дітей молодшого віку [1; 2; 6].

Вважаємо, що особистісна специфіка, зокрема когнітивно-функціональні можливості інтелектуально неповносправної дитини, залежать від адекватності самоусвідомлення, зокрема й самоприйняття, яке зумовлює її спроможність до залучення психозахисту як постійного механізму хаотичного або цілеспрямованого спротиву на дії довкілля.

Відомо, що недорозвинення мови і мислення інтелектуально неповносправних підлітків взаємопов'язані і взаємозалежні, тому обмежують подальший розвиток дитини, а ускладненість узагальнень перешкоджає правильному засвоєнню значень слів і формуванню мови загалом.

Неповносправним дітям із об'єктивних причин непритаманне використання стратегії поведінки вирішення ситуації, що полягає у внутрішньому діалозі з метою кращого осмислення, переробки інформації та вирішення проблеми. У розумово відсталих дітей така внутрішньокогнітивна процедура обмежена через недостатній рівень розвитку внутрішнього мовлення. Як відомо, сформовані внутрішня мова і мовлення забезпечують процеси мислення і саморегуляції поведінки, а динаміка розвитку мови та рівень мовленнєвого розвитку дитини відображають і особливості динаміки розвитку мислення та всієї інтелектуальної сфери.

Саме з відставанням розвитку психічних функцій розумово відсталих підлітків пов'язане й обмеження можливостей застосування ними стратегії фантазування. Слабкість спонукальних мотивів, недостатня емоційно-вольова регуляція, у зв'язку з чим розумово відсталі підлітки часто не доводять розпочату справу до завершення, прирікають їх на розбалансовані, неадекватні й аморфні психозахисні реакції. Застосування стратегій поведінки за типом культивування релаксації, стимулювання уяви, зміни діяльності, активізації спілкування з однолітками допомагають підліткам з розумовою відсталістю краще адаптуватися до мінливих умов життєдіяльності, а підлітки з легкою мірою розумової відсталості здатні опанувати доволі ефективні стратегії поведінки [3; 6].

У роботі О. Лясної відображено істотний вплив акцентуації характеру на структуру психологічного захисту підлітків із розумовою відсталістю, зокрема досліджена специфіка вираженості видів психологічного захисту, що полягає в переважному використанні акцентуйованими дітьми з розумовою відсталістю механізмів захисту «заперечення», «витіснення», «компенсація», «реактивне утворення» і копінг-стратегій «розвага і фізична розрядка».

Встановлено, що акцентуація характеру часто проявляється у підлітків не лише з нормальним рівнем розвитку, але і з розумовою відсталістю. Також відзначено, що серед різної акцентуації характеру в підлітків із розумовою відсталістю статистично найчастіше трапляється епілептоїдний тип акцентуації характеру. Загалом констатовано закономірність, згідно з якою різні типи акцентуацій характеру у підлітків із розумовою відсталістю істотно впливають на структуру психологічного захисту.

Тому акцентуйовані підлітки з інтелектуальною неповносправністю використовують у своїй поведінці значно більшу кількість захисних механізмів і копінг-стратегій порівняно з однолітками з нормальним розвитком.

Дослідниця констатує, що найбільша вираженість механізмів захисту виявлена у підлітків із розумовою відсталістю з сензитивно-шизоїдною, сензитивною, гіпертимною, астено-невротичною акцентуацією характеру, а копінг-стратегій – з лабільною, сензитивно-шизоїдною, шизоїдно-епілептоїдною акцентуацією характеру.

Водночас у зв'язку з розвитком компенсаторних реакцій у порушенні інтелекту вираженість механізмів психологічного захисту у розумово відсталих підлітків із акцентуацією характеру є різноманітнішою і поліморфнішою. Такі інтелектуально неповносправні діти у своїй поведінці частіше використовують пасивні механізми захисту,

а їхні однолітки з нормальним розвитком задіюють активну захисну поведінку. Загалом найбільший ризик деструктивної поведінки існує в розумово відсталих підлітків із епілептоїдно-істероїдним типом акцентуації характеру [2].

Висновки. Психозахист є насамперед системою стабілізації особистості, спрямованою на відмежування свідомості від неприємних, травмувальних переживань, критерієм ефективності якої є ліквідація тривоги і позбавлення від страху. Результатом успішного захисту стає припинення імпульсів, що провокують тривогу, а результатом невдалого захисту є неспроможність зробити це, тому спричиняється їхнє постійне повторення.

В основі розуміння причин і способів застосування підлітками психологічного захисту закладена множинність суперечностей між різнорідними компонентами, різноякісними зв'язками, між готовністю особистості до адаптивної поведінки в нових умовах та інерцією старих способів функціонування, коли вона вимушена долати різноманітні перешкоди, стимулюючи свій саморозвиток.

Процес опанування підростаючою особистістю методами і прийомами саморозвитку складний і суперечливий, а найважливішими умовами його реалізації є свідоме (несвідоме) прагнення до рівноваги (дисбалансу) й гармонії (дисгармонії) індивіда між собою та навколишнім світом, що є видимим у гармонійному (дисгармонійному) поєднанні довіри (недовіри) особи до себе і світу, готовність (неспроможність) приймати кардинальні рішення щодо вдосконалення власної особистості.

На нашу думку, психологічний захист особистості є складною регулятивною системою, яка діє в ситуації внутрішнього самоконфлікту або зовнішнього конфлікту і містить дві підсистеми – стабілізації та подолання.

Основним джерелом розвивального потенціалу психологічного захисту особистості є конструктивні стратегії, зорієнтовані на поглиблене самоосмислення та позитивне самоприйняття і спрямовані на подолання психотравмувальних ситуацій. Реальні можливості активізації самозахисних зусиль особистості пов'язані із активізацією механізмів саморегуляції різних рівнів власної психоструктури, можливої насамперед завдяки налагодженню адекватного й позитивного самоприйняття.

Основним шляхом подолання деструктивної ролі психологічного захисту і формування його конструктивних векторів і функцій є особистісне зростання, що, ґрунтуючись на адекватному самоусвідомленні та позитивному самоприйнятті, спирається на гностично-

евристичний пошук, осягнення ціннісних сенсів буття, усвідомлення ролі і призначення людини у світі та самоактуалізаційне спрямування.

Таке перекодування можливе на підставі опанування особистістю якомога повнішим тезаурусом загальнолюдських вартостей, що будуть своєрідною свідомою (і/або підсвідомою) протиотрутою різноманітним негативним і дискомфортним втручанням у її психосвіт, а отже, витриманішим і продуктивнішим застосуванням механізмів психозахисту.

1. Колосова Т. А. Копинг-поведение и механизмы психологической защиты у подростков с умственной отсталостью: автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. психол. наук 19.00.10 – коррекционная психология / Т. А. Колосова. – СПб., 2007. – 24 с.

2. Ляпина Е. С. Психологическая защита у акцентуированных подростков с умственной отсталостью: автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. психол. наук: спец. 19.00.10 – коррекционная психология / Е. С. Ляпина. – СПб., 2008. – 24 с.

3. Никольская Н. М. Психологическая защита у дете / Н. М. Никольская, Н. М. Грановская. – СПб.: Речь, 2001. – 504 с.

4. Семенова Т. И. Взаимосвязь интеллекта и механизмов психологической защиты: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 – общая психология, психология личности, история психологии / Т. И. Семенова. – М., 2004. – 188 с.

5. Скиба Н. В. Психологическая защита как средство личностного развития подростков: автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. психол. наук: спец. 19.00.07 – педагогическая психология / Н. В. Скиба. – Курск, 2006. – 24 с.

6. Субботина Л. Ю. Психология защитного поведения: монография / Л. Ю. Субботина. – Ярославль: ЯрГУ, 2006. – 220 с.

7. Шавровська Н. В. Особливості пізнання психологічних захистів суб'єкта засобами психоаналізу малюнків: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія / Наталія Володимирівна Шавровська. – Черкаси, 2007. – 233 с.

Гошовская О. Я. Генезис психозащитного поведения личности на этапе подростковой: норма и инвалидность

Освещены особенности развития психологической защиты у подростков, в частности у инвалидов. Проанализирован процесс функционирования психозащиты на подростковом этапе онтогенеза.

Раскрыта специфика применения копинг-поведения и механизмов психологической защиты у подростков в норме и с умственной отсталостью. Установлены основные типологические параметры задействования психозащиты в разных жизненных ситуациях.

Сделан акцент на сравнительном подходе в изучении проблемы у подростков по параметру «норма-инвалидность».

Ключевые слова: *подростки, подростки с умственной отсталостью, психозащита, копинг-поведение, механизмы психологической защиты.*

Hoshovska O. Genesis of psychological defence and conduct of personality on the stage of teenagers: norm and disability

The article highlights the features of psychological defense of adolescents, particularly of disabled. The analysis of the functioning psychological defence on teenage stage of ontogenesis.

The specific use of coping behaviors and psychological defense mechanisms in normal and adolescents with mental retardation is highlighted. The basic typological parameters of involvement of psychological defence in different situations are found.

The comparative approach to the study of the problems outlined in adolescents in the parameter «rule-disability» is emphasized. It is found that adolescents who have health problems, show a number of specific behavioral characteristics that affect their use of psychological defense. The special attitude of teenagers to their appearance, they call social behavior, and show only a psychological defense.

Coping behavior of adolescents with disabilities is manifested significantly less than their normal peers. Children with disabilities use psychological defense mechanisms much more often.

The humane developmental psychocorrective technologies should be applied to harmonize their activities and communication.

The Basic scientific approaches to the problem of psychological defence and self acceptance of personality are analysed in our scientific work. Essence of term «psychological defence» and differentiation of mechanisms of psychological defence of personality are exposed.

The Genesis of psychological defence of the persons behavior in a norm and in the case of disability, and also specific of application of psychological defence in the context of negative acceptance. Interdependence of acceptance and psychological defence of personality is empiric reasonable.

So psychological defence of both healthy and disabled individual is first of all a system of stabilization aimed at disassociation of consciousness from unpleasant, traumatic experiences, the performance criterion which is the elimination of anxiety and freedom from fear.

The result is the successful defense termination impulses that provoke anxiety and result in a distance protection is a failure to do so and so caused their constant repetition.

Key words: *teenagers, teenagers with a mental backwardness, psychological defence, coping-behavior mechanisms of psychological defence.*

Стаття надійшла 26 квітня 2015 р.